

ПОЛІТИЧНА ФУНКЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, СТРУКТУРА

POLITICAL FUNCTION OF THE MODERN STATE: CONCEPT, MAINTENANCE, STRUCTURE

Кузенко У.І.,

*здобувач кафедри теорії та історії держави і права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

Статтю присвячено дослідженню основних напрямів діяльності сучасної держави в політичній сфері. Визначається місце політичної функції в системі інших функцій держави. Встановлено зміст та структуру функції та перспективи її змін в умовах глобалізації.

Ключові слова: держава, функції держави, політична функція держави, народовладдя, глобалізація, трансформація політичної функції держави.

Статья посвящена исследованию основных направлений деятельности современного государства в политической сфере. Определяется место политической функции в системе других функций государства. Установлено содержание и структура функции и перспективы ее изменений в условиях глобализации.

Ключевые слова: государство, функции государства, политическая функция государства, народовластие, глобализация, трансформация политической функции государства.

The article is devoted research of basic directions of activity of the modern state in a political sphere. The location of political function is determined in the system of other functions of the state. Maintenance and structure of function and prospect of its changes is set in the conditions of globalization.

Key words: state, functions of state, political function of state, democracy, globalization, transformation of political function of state.

Постановка проблеми. Драматичні події в Україні викликають неабияку стурбованість, адже для нашої держави вони стали найкритичнішою сторінкою історії з моменту здобуття нею незалежності. Важко усвідомити, що на цьому етапі розвитку цивілізованих суспільних відносин, що ґрунтуються на аксіоматичному визнанні таких загальнолюдських цінностей як гуманізм, справедливість, право, політкоректність, повага до прав та інтересів інших сторін при здійсненні внутрішньої та зовнішньої політики, можуть застосовуватися агресивні насильницькі недипломатичні способи утвердження в сучасному світовому порядку.

Нинішні політико-правові умови диктують гостру необхідність переосмислення, а відтак глибокого та всебічного дослідження багатьох юридичних явищ і процесів. Особливої уваги набуває визначення основних напрямів і видів діяльності держави, в яких конкретизується її соціально-політична сутність і призначення. В юридичній науці це питання розкривається за допомогою теорії функцій держави.

Питання про функції держави залишається одним з найважливіших питань теорії та практики державотворення. Вони відіграють важливу роль у реалізації державної політики, адже без впливу на ті чи інші суспільні відносини держава не в змозі вирішити завдання, що стоять перед нею, і досягти покладених цілей. Особливе місце займає політична функція – основоположна для здійснення інших функцій сучасної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний науковий внесок у розробку питань політичної функції держави зробили такі автори, як В. Андру-

щенко, І. Гладуняк, В. Горбатенко, В. Журавський, Н. Нижник, В. Опришко, П. Рабінович, Ф. Рудич, В. Тацій, Ю. Тодика, П. Шляхтун та інші.

Питанням конституційно-правових засад політичної функції держави присвячені праці таких учених, як О. Зайчук, М. Козюбра, А. Колодій, В. Копейчиков, О. Копиленко, М. Марченко, Г. Мурашин, Є. Назаренко, Н. Нижник, Н. Оніщенко, В. Погорілко, А. Селіванов, О. Фрицький, В. Цветков, М. Цвік, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та інших. Проте питання щодо визначення змісту, сутності та структури політичної функції сучасної держави в теорії держави і права на сьогоднішній день залишається відкритим.

Мета статті – характеристика політичної функції як базової для забезпечення усіх інших функцій держави, визначення її змісту та структури з урахуванням сучасних умов державно-правового розвитку в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Проблема функцій держави тривалий час привертає увагу багатьох науковців, що зумовило формулювання різноманітних визначень цього поняття в юридичній літературі. Хоча серед вчених-теоретиків юридичної науки на сьогоднішній день все ще відсутній єдиний підхід до дефініції «функції держави», проте їх визначення не містять істотних розбіжностей. Складність та специфіка явищ, що визначаються через категорію «функція», стали причинами багатозначності цього поняття.

Термін «функція» етимологічно походить від латинського «functio» і в буквальному перекладі означає «виконання», «здійснення» чи «реалізація». Формування поняття «функція» як філософської

категорії визначалося загальним розвитком вчення про природу, а також станом і розробленістю філософських основ пізнання навколишньої дійсності. У філософії до недавнього часу проблемі визначення цієї категорії присвячувалося недостатньо уваги, у той час як в природничих науках (біології, математиці, фізиці тощо) та науках, що ґрунтуються на конкретно-наукових знаннях (наприклад, соціології, статистиці) проблема функцій розроблялась досить активно. Це й зумовило запозичення філософією базових визначень з природничих наук.

Сучасна філософська наука не змогла виробити універсального розуміння поняття функції, яке б однаково добре застосовувалося для характеристики різних об'єктів дослідження – і матеріальних, і нематеріальних. Певна складність використання здобутків філософії в питанні функцій державно-правових явищ пояснюється значним ступенем узагальнення філософських дефініцій. У теоретичній юриспруденції вживання терміну «функція» пов'язане, як правило, з характеристикою сутнісної сторони державно-правових явищ і означає напрям, предмет діяльності того чи іншого політико-правового інституту, зміст цієї діяльності та її забезпечення [1, с. 152].

У сучасній юриспруденції сформульовано низку визначень категорії «функція держави» як складного за своєю структурою, внутрішньо суперечливого явища. На думку вітчизняного вченого П. Рабиновича через функції держави розкривається соціально-змістовна сутність держави, тому «функції держави – це основні напрями діяльності держави, які розкривають її соціальну сутність і призначення в суспільстві» [2, с. 40–41].

Подібним є визначення А. Головістікової: «Функції держави – це основні напрями діяльності держави з вирішення основних завдань, що стоять перед державою на тому чи іншому етапі її розвитку і являють собою засіб їх реалізації» [1, с. 152].

У юридичній науці функції держави розглядаються також як «складні явища, що охоплюють соціальне призначення держави як основу і сутнісну сторону функцій («належне») та практичну діяльність держави з реалізації її призначення як динамічного елемента функцій, що виражає її життєдіяльність («сущє»)». Проведений М. Марченком аналіз структури функції держави дав можливість зробити висновки, що кожен з вищезазначених її компонентів, у свою чергу, має власну складну структуру [3, с. 161].

Соціальне (тобто з погляду потреб громадянського суспільства) призначення держави включає такі компоненти, як його суто класове та загальносоціальне призначення. Саме суспільство, як високоорганізована «органічна» система, задає (або, принаймні, повинно задавати) параметри, напрями діяльності державі, визначає його функції, «програму» його діяльності.

Складною за внутрішньою структурою є й інша складова функції – фактична діяльність держави, спрямована на реалізацію її соціального призначення, що включає такі компоненти, як предметна (об'єктна) спрямованість цієї діяльності (адже без-

предметних функцій не буває), її мета (функцій без мети також не повинно бути), форми (організаційні, правові тощо), методи, способи державної діяльності [3, с. 161–162].

Таким чином, аналіз вищезазначених підходів до визначення функцій держави дає можливість зробити висновок, що функції держави – це основні напрями діяльності держави, в яких виражається та конкретизується її політична сутність та соціальне призначення на конкретному історичному етапі розвитку держави.

Політична функція держави насамперед спрямована на створення демократичного суспільства, забезпечення його єдності як цілісного соціального організму. Складна і надзвичайно багатогранна діяльність держави в політичній сфері по своїй суті є базовою при створенні умов для ефективного виконання усіх інших державних функцій.

Характеризуючи політичну функцію держави, доречно відмітити, що всі функції держави носять політичний характер. У сфері політичних відносин бере участь ціла система політичних інститутів, установ, державних та інших органів, через які здійснюється безпосередній вплив державної влади на всі суспільні відносини, а насамперед – на забезпечення демократії, тобто реальної влади народу. З цього приводу М. Цвік та О. Петришин зазначають, що функції держави генетично мають одне й те саме джерело – державу як організацію політичної влади. Держава з'являється на певному історичному етапі саме для виконання на новому рівні низки найістотніших функцій в суспільстві. Отже, держава та її функції є нерозривними політичними явищами [4, с. 90].

Зміст політичної функції держави складають такі елементи:

- 1) забезпечення народовладдя, тобто участь народу у формуванні органів влади, у прийнятті державних рішень шляхом проведення референдуму, забезпечення права контролю за здійсненням державної влади і реалізацією прийнятих рішень;
- 2) захист прав і свобод людини в державі;
- 3) забезпечення державного суверенітету, визначення правового статусу конкретних територій та управління ними;
- 4) формування політичної системи суспільства;
- 5) створення демократичних умов для самоорганізації і самоврядування, а також формування громадянського суспільства;
- 6) формування державної політики в різних сферах;
- 7) захист конституційного ладу від його насильницької зміни чи повалення, а також територіальної цілісності держави.

Аналіз перелічених складових політичної функції держави дає можливість виділити в її структурі двох сторін – внутрішньої і зовнішньої. Перша пов'язана зі здійсненням державної діяльності всередині країни – захист і забезпечення стабільності конституційного ладу, створення умов для повноцінного розвитку та функціонування політичної системи суспільства, забезпечення здійснення народовладдя, державне будівництво тощо. Зовнішній аспект спря-

мований насамперед на забезпечення державного суверенітету і територіальної цілісності, створення авторитетного іміджу країни на міжнародній арені, зростання її рейтингу у відносинах зі світовим співтовариством, підтримання світового порядку шляхом дотримання норм міжнародного права з метою уникнення глобальних конфліктів тощо. Зовнішня політична функція держави впливає із внутрішніх потреб суспільства та завдань держави, вона виступає як певне продовження внутрішньої функції держави, аналогічно тому, як зовнішня політика за своєю суттю є продовженням внутрішньої політики.

Необхідно відмітити, що функції сучасної держави мають тенденцію до трансформації. Зазвичай в юридичній літературі звертається увага на інтернаціоналізацію та інтеграцію внутрішніх функцій, тобто наділення їх міжнародним аспектом, міцна взаємодія, взаємовплив внутрішньої та зовнішньої політики держави. Звідси можна зробити висновок, що внутрішні функції держави не можуть розвиватися виключно на основі цілей і завдань, що диктуються на національному інтересі без урахування інтересів міжнародного співтовариства. Адже кожна держава існує не ізольовано одна від одної, а всі вони об'єднані міжнародними відносинами та необхідністю брати участь у вирішенні глобальних проблем.

Значний вплив на трансформацію функцій держави здійснюють процеси глобалізації (з англ. globalization – перетворення певного явища на світове, планетарне), як об'єктивної реальності, без чого неможливо уявити політичний, економічний, соціальний чи культурний поступ суспільства. Глобалізація розвивається і діє за своїми законами, з одного боку – це постійний історичний процес, що стимулюється певними силами до досягнення визначених цілей, а з іншого – це чинник, що здійснює вплив на практично всі сфери життєдіяльності суспільства, визначаючи загальні тенденції розвитку і закономірний результат попереднього історичного розвитку людства.

Як зазначено в юридичній літературі, глобалізація «... вносить зміни в саму концепцію цивілізації, оскільки загроза глобальної ядерної катастрофи, що повисла над сучасним світом, вперше в історії ставить питання про самовиживання людства» [5, с. 101], а також «відображає зростаючі взаємозв'язки людей, загальні тенденції розвитку людства, як універсальне за своєю природою явище вона охоплює не тільки світову економіку, фінанси, засоби масової інформації, де проявляється найбільшою мірою, а й інші сфери й аспекти державного й громадського життя» [6, с. 6].

На думку В. Нерсесянца, сучасна глобалізація – при всіх особливостях її змісту, специфічних властивостях, характеристиках тощо – являє собою певну віху в подальшій універсалізації всесвітньої історії людства та земної цивілізації [7, с. 38–39].

У політичній сфері глобалізація чинить вплив на інститути держави, які, «втрачаючи під впливом глобалізації свою колишню самодостатність, з одного боку, ніби втягують економіку і весь суспільний організм у новий глобальний суспільний устрій, а з іншого –

натрапляють на перешкоди, що збільшуються у своєму прагненні знайти якусь визначеність» [8, с. 650].

Глобалізація вносить певні зміни в зміст політичної функції держави з точки зору обов'язку держави створити оптимальні умови для всебічного і повного розвитку інститутів демократії (народовладдя), до яких відносяться повноваження: по-перше, участі у формуванні представницьких органів влади, уповноважених від імені народу здійснювати державну владу в країні і вирішувати питання місцевого значення через муніципальні утворення; по-друге, брати участь у прийнятті державних рішень за допомогою референдумів; по-третє, право контролю за реалізацією державної влади і прийняттям рішень. Тому, можна погодитись з думкою І. Лукашука, що «в наш час відбувається глобалізація демократичних цінностей. Демократія визнається принципом всезагального значення. Право на демократію стає глобальним правом, що поступово підтримуватиметься усім міжнародним співтовариством» [9, с. 23].

Таким чином, можна констатувати істотний вплив глобалізації на трансформацію всіх функцій сучасної держави, і насамперед – політичної функції. З огляду на це держава повинна враховувати як міжнародно-правові норми, так і потреби національного розвитку. В умовах глобалізації наша держава повинна намагатися використовувати ті переваги, які стають можливими завдяки міжнародному співробітництву, адаптуватися до глобалізації, адекватно відповідати на виклики останньої, а також враховувати власні національні інтереси в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства.

Серед таких перешкод слід відмітити різке загострення проблем забезпечення національної безпеки України в її основних сферах, що зумовлено появою нових і збільшенням рівня традиційних зовнішніх загроз національним інтересам. Для нашої держави питання забезпечення національної безпеки постають надзвичайно гостро, особливо якщо зважати на такі обставини, як: гостра економічна криза, безробіття та тотальне зубожіння населення; систематичне порушення прав і свобод людини і громадянина в державі та за її межами; зростанням рівня організованої злочинності та корупції; поширення загрози тероризму, неконтрольоване розповсюдження зброї, наркотичних засобів, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, тощо. Всі ці обставини свідчать про необхідність належного захисту національних інтересів і протидії названим загрозам та створення та ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки, провідну роль в яких мають виконувати правоохоронні органи держави.

Серед внутрішніх факторів найбільш небезпечними загрозами є корупція, правовий нігілізм, організована злочинність, незаконна міграція, соціально-економічна та політична нестабільність тощо.

Зважаючи на потребу подальшого глобального розвитку, вагомою є проблема відповідальності держави перед особою. У цьому вбачається одна з головних гарантій забезпечення прав та свобод людини і

громадянина. Держава встановлює механізм власної публічно-правової відповідальності, бере також на себе обов'язок забезпечення можливості її реалізації та доступності для громадян [10, с. 3].

Для реалізації політичної функції держави у сфері забезпечення та захисту прав і свобод людини в Україні, необхідне вирішення важливих завдань, а саме: по-перше, формування системи правової безпеки людини із зазначенням умов, підстав, гарантій такої безпеки; по-друге, виявлення чинників небезпеки для людини і встановлення системи відповідальності; по-третє, формування стратегії й політики правової безпеки людини.

Висновки. Сьогодні перед усіма сучасними державами постає проблема формування нового світового порядку, який би забезпечив безпеку всіх народів і країн, сприяв їх співпраці на основі принципу

гармонізації національних і міжнародних інтересів. Відтак глобалізація сприяє об'єднанню держав перед загрозою глобальних проблем і вносять суттєві зміни в їх внутрішню та зовнішню політику. Виникає необхідність створення глобальної системи протидії цим викликам і загрозам, об'єднати зусилля всіх держав для нейтралізації негативних наслідків глобалізаційних процесів.

Таким чином, політична функція сучасних держав трансформується під впливом глобалізаційних процесів у світі і є їх повним відображенням. Дослідження цієї функції на сучасному етапі цивілізаційного розвитку, здійснення її аналізу та прогнозування дає змогу визначити пріоритетні напрями, які забезпечуватимуть здійснення ідеї суспільства як справедливої системи співпраці вільних і рівноправних членів громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пиголкин А.С. Теория государства и права : [ученик] / [А.С. Пиголкин, А.Н. Головистикова, Ю.А. Дмитриев] ; под ред. А.С. Пиголкина, Ю.А. Дмитриева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высшее образование, 2008. – 743 с.
2. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : [навч. посібник] / П.М. Рабінович. – вид 6-е. – Харків : Консум, 2002. – 160 с.
3. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права : [учебное пособие] / М.Н. Марченко. – М. : Юристь, 2001. – 656 с.
4. Загальна теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2010. – 584 с.
5. Морозова Л.А. Влияние глобализации на функции государства / Л.А. Морозова // Государство и право. – 2006. – № 6. – С. 101–107.
6. Удовика Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : [монографія] / Л.Г. Удовика. – Х. : Право, 2011. – 552 с.
7. Нерсисянц В.С. Процессы универсализации права и государства в глобализирующемся мире / В.С. Нерсисянц // Государство и право. – 2005. – № 5. – С. 38–47.
8. Цивилизационная структура современного мира в 3-х т. / под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 1: Глобальные трансформации современности. – 687 с.
9. Лукашук И.И. Глобализация, государство, право, XXI век : [монографія] / И.И. Лукашук – М. : Спарк, 2000. – 279 с.
10. Ковальський В. Конституція як молитва справжнього українця / В. Ковальський // Юридичний вісник України. – 2010. – № 25–26. – С. 3.